

مفهوم «درونگرایی» در معماری ایرانی؛ ریشه‌های فلسفی و تأثیرات روانی

۱۰ خرداد ۱۴۰۴ | سکرو

تا به حال پیش آمده که در کوچه‌پس‌کوچه‌های باریک شهرهای کویری مثل یزد یا کاشان قدم بزنید؟ تمام چیزی که می‌بینید، دیوارهای بلند کاهگلی است؛ ساده، یکنواخت و خاموش. هیچ پنجره‌ای به بیرون باز نشده و هیچ نشانه‌ای از ثروت یا فقر صاحب‌خانه در نما دیده نمی‌شود. اما کافیت درپِ چوبی کوبه‌دار را باز کنید و از دالان تاریک عبور کنید. ناگهان پرده‌ها کنار می‌رود و جهانی دیگر آشکار می‌شود: حیاطی غرق در نور، حوضی فیروزه‌ای که آسمان را قاب گرفته، و درختان ناری که عطرشان فضا را پر کرده است.

این تضادِ شگفت‌انگیز میان "بیرون خشک و ساده" و "درون سبز و غنی"، جوهره‌ی مفهومی است که به آن «**درونگرایی**» (**Introversion**) می‌گوییم. درونگرایی در [معماری ایران](#)، به معنای قایم شدن یا انزوا نیست؛ بلکه فلسفه‌ای عمیق برای زندگی است. فلسفه‌ای که می‌گوید "ارزش واقعی در درون است، نه در پوسته ظاهری." در دنیای امروز که معماری‌ها فریاد می‌زنند و همه‌چیز "رو به بیرون" (Extroverted) است، بازخوانی این مفهوم می‌تواند دواي درد ناآرامی‌های روانی ما باشد.

اگر شما هم به دنبال خلق فضایی هستید که در هیاهوی شهر، پناهگاهی امن برای آرامش باشد، برای مشاوره‌ی طراحی، آموزش اصول و اجرای تخصصی با سکرو همراه شوید.

[پیام در واتس آپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

۱. چیستی درونگرایی: صدف و مروارید

درونگرایی در لغت به معنای گرایش به باطن است، اما در معماری، یک نظام سازماندهی فضایی است. در این نظام، ساختمان به جای اینکه دورتادور یک زمین باز ساخته شود (مانند ویلاهای غربی)، دورتادور یک حیاط مرکزی شکل می‌گیرد. پنجره‌ها به جای اینکه به کوچه باز شوند، به قلب خانه (حیاط) باز می‌شوند.

این ساختار، خانه را شبیه به یک "صدف" می‌کند. پوسته بیرونی (نما) سخت، زبر و مقاوم است تا از مرواریدِ درون (اهل خانه و فضای زندگی) محافظت کند. این طراحی، پاسخی هوشمندانه به دو نیاز اساسی بود: **اقلیم** (فرار از باد و خاک) و **فرهنگ** (حفظ حریم و حرمت). اما ریشه‌های این تفکر بسیار عمیق‌تر از مسائل فنی است.

۲. ریشه‌های فلسفی: جدال "ظاهر" و "باطن"

معماری آینه تمام‌نمای تفکر یک ملت است. برای درک درونگرایی، باید به جهان‌بینی ایرانی و عرفانی نگاه کنیم.

الف) اصالت باطن (The Essence)

در حکمت و عرفان ایرانی، جهان دارای دو وجه است: "ظاهر" (پوسته فانی) و "باطن" (حقیقت جاودان). انسان کمال‌گرا نباید اسیر ظاهر شود. معماری درونگرا تجسم کالبدی این تفکر است. معمار عارف، زیبایی را در نمای کوچه خرج نمی‌کند تا رهگذران را به حسرت وادارد؛ بلکه زیبایی را در درون خانه پنهان می‌کند تا اهل خانه (محرمان) از آن لذت ببرند. این نوعی "تواضع اجتماعی" است. خانه‌ی اعیان و خانه‌ی درویش در نمای بیرونی کوچه تفاوت فاحشی ندارند؛ هر دو دیوار گلی هستند. تفاوت، در درون است.

ب) وحدت در کثرت (Unity in Diversity)

حیات مرکزی، نماد "وحدت" است. تمام اتاق‌ها، تالارها و ایوان‌ها (کثرت) رو به یک مرکز واحد (حیات) دارند. این مرکزیت، نماد خداوند یا حقیقت واحد است که همه چیز حول محور او می‌چرخد. در خانه درونگرا، شما هرگز احساس گمشدگی نمی‌کنید، چون همیشه یک مرکز سامان‌دهنده وجود دارد که آسمان را به زمین متصل می‌کند.

ج) مفهوم "محرمیت" و حجاب

درونگرایی پاسخی به نیاز فرهنگی "حریم" است. خانه، حریم امن خانواده است و نباید در معرض دید نامحرم باشد. اما این به معنای زندانی کردن خانواده نیست. معمار ایرانی با خلق حیات مرکزی، "طبیعت" را به داخل خانه می‌آورد. زن و فرزند در حیات خانه، آزادانه از آفتاب، آب و سبزه لذت می‌برند، بدون اینکه نگران نگاه بیرون باشند. در واقع درونگرایی، "آزادی حفاظت‌شده" است.

مایش فضای هشتی که تاریک و مرموز است، اما نوری امیدبخش از انتهای مسیر (حیات) دیده می‌شود. فضایی تمیز و بازسازی شده با آجرکاری‌های دقیق.

۳. آناتومی یک پناهگاه: اجزای سازنده درونگرایی

درونگرایی فقط یک ایده نیست، بلکه با عناصر معماری دقیقی اجرا می‌شود:

- **دیوار صلب:** مرز قاطع بین "ما" و "دیگران". این دیوار عایق صوتی و بصری است که هیاهوی شهر را پشت سر می‌گذارد.
- **هشتی (The Vestibule):** فضای فیلتر. وقتی وارد می‌شوید، بلافاصله به حیات نمی‌رسید. باید از هشتی بگذرید، جایی که مسیر شکسته می‌شود تا دید مستقیم به داخل وجود نداشته باشد. این مکث، ذهن را برای تغییر اتمسفر آماده می‌کند.
- **میانسرا (حیات مرکزی):** قلب تپنده. جایی که تمام پنجره‌ها به آن سلام می‌کنند. حیات در معماری درونگرا "بیرون"

درون" است؛ یعنی فضایی باز است، اما متعلق به درون خانه است.

- **گودال باغچه:** در برخی اقلیم‌ها، حیاط را یک طبقه پایین‌تر می‌بردند تا دسترسی به آب قنات راحت‌تر باشد و درونگرایی تشدید شود (پناه‌گرفتن در دل خاک).

تمرکز بر روی حیاط به عنوان مرکز وحدت. معماری ۴ طرف حیاط حول محور حوض شکل گرفته است. فضا بسیار تمیز و لوکس است.

۴. تاثیرات روانشناختی: معماری درمانی

امروز که اکثر ما در آپارتمان‌هایی با پنجره‌های بزرگ رو به خیابان‌های پر سروصدا و آلوده زندگی می‌کنیم، اهمیت روانشناختی معماری درونگرا بیش از پیش آشکار می‌شود.

الف) کاهش استرس محیطی (Sensory Deprivation)

شهر مدرن بمبارانی از اطلاعات بصری و صوتی است (تابلوه‌های تبلیغاتی، ماشین‌ها، شلوغی). ذهن انسان برای پردازش این حجم از دیتا ساخته نشده و دچار "خستگی ذهنی" می‌شود. خانه درونگرا با دیوارهای بلندش، تمام این نویزها را حذف می‌کند. سکوت حیاط مرکزی و صدای ملایم فواره، به سیستم عصبی اجازه می‌دهد که به حالت "استراحت و ترمیم" (Rest and Digest) برگردد.

ب) تمرکز و مراقبه (Focus)

فضای درونگرا، نگاه را متمرکز می‌کند. به جای اینکه چشم شما مدام به خیابان و اتفاقات بیرون دوخته شود، به آب، درخت و آسمان محدود در قاب حیاط دوخته می‌شود. این "محدودیت دید"، تمرکز را بالا می‌برد و فضایی ایده‌آل برای تفکر، عبادت و کارهای خلاقانه فراهم می‌کند. بسیاری از بزرگان ادب و هنر ایران در همین فضاهای درونگرا رشد کرده‌اند.

ج) حس امنیت و مالکیت (Sense of Enclosure)

انسان ذاتاً در فضاهای خیلی باز (Open Spaces) احساس ناامنی می‌کند (ترس از پشت سر). فضاهای محصور، حس "آغوش" را تداعی می‌کنند. زندگی در خانه‌ای که دورتادور شما را گرفته است، ضمیر ناخودآگاه را آرام می‌کند که "پشتت گرم است". این حس امنیت، پایه و اساس سلامت روان در خانواده است.

د) پیوند با ریتم‌های طبیعی

در آپارتمان، گاهی متوجه نمی‌شویم کی شب شد یا کی باران بارید. در معماری درونگرا، زندگی حول حیاط می‌چرخد. تغییر زاویه سایه‌ها زمان را نشان می‌دهد، صدای باران روی آب حوض شنیده می‌شود و ریزش برگ درختان تغییر فصل را اعلام

می‌کند. این اتصال بی‌واسطه با طبیعت (Biophilia)، ضدافسردگی طبیعی است.

نمایش حس آرامش و امنیت. پرسوناژ (مرد یا زن ایرانی) با لباس راحت و آراسته در حال لذت بردن از سکوت حیاط است. نورپردازی ملایم عصرگاهی.

۵. درونگرایی در عصر مدرن: آیا هنوز ممکن است؟

شاید بگویید "زمین‌های امروز کوچک است و نمی‌توان حیاط مرکزی ساخت." درست است که کالبد تغییر کرده، اما "روح درونگرایی" قابل احیاست.

• **تراس‌های سبز محصور:** به جای بالکن‌های شیشه‌ای که تبدیل به انباری می‌شوند، می‌توان با فلاورباکس‌های بلند و دیواره‌های سبز، تراس را به یک "حیاط کوچک خصوصی" تبدیل کرد که دید مزاحم همسایه را می‌بندد.

• **پاتیوهای زنده (Lightwells):** نورگیرهای پاسیو در آپارتمان‌ها معمولاً زشت و متروک‌اند. با طراحی صحیح، استفاده از گیاهان و مترپال طبیعی، می‌توان آن‌ها را به قلب شیشه‌ای خانه تبدیل کرد که نور را به درون می‌آورد اما دید را می‌بندد.

• **پلان‌های L و U شکل:** حتی در زمین‌های شهری، می‌توان با عقب‌نشینی هوشمندانه و ایجاد فرم‌های L شکل، فضایی نیمه‌خصوصی خلق کرد که پنجره‌های اصلی به سمت آن باز شوند، نه مستقیم به خیابان.

• **نماهای دپیوسته:** استفاده از لوورها و مشبک‌های آجری در نما، که اجازه می‌دهند نور بیاید اما دید از بیرون به داخل را مسدود می‌کنند (نسخه مدرن فخرومدین و شناسیل).

نمایش نسخه مدرن درونگرایی. تراسی که با استفاده از گیاهان و پرده‌های چوبی، دید مزاحم همسایه‌ها را بسته و فضایی دنج ایجاد کرده است.

نتیجه‌گیری: بازگشت به خویشتن

درونگرایی در معماری ایران، داستان احترام به انسان است. داستانی که می‌گوید خانه نباید ویترینی برای نمایش به دیگران باشد، بلکه باید آغوشی برای آرامش ساکنانش باشد. ما امروز در عصر "برونگرایی افراطی" زندگی می‌کنیم؛ عصری که اینستاگرام و پنجره‌های قدی، همه‌چیز را عریان کرده‌اند. شاید راز گم‌شده‌ی آرامش ما، بازگشت به کمی "درونگرایی" باشد. ساختن دیواری نامرئی میان هیاهوی جهان و خلوت دل؛ و معماری، قدرتمندترین ابزار برای ساختن این دیوار است.

خانه درونگرا به ما یادآوری می‌کند که برای دیدن آسمان، لازم نیست به قله کوه بروی؛ کافیه سرت را در حیاط خانه‌ات بالا بگیری.

نمایی که نشان می‌دهد زیبایی این خانه‌ها فقط از بالا یا از درون قابل رویت است و برای رهگذران پنهان است. تمیزی و هندسه دقیق حیاط مدنظر است.

اگر رویای داشتن فضایی را دارید که پناهگاه روح شما باشد و اصول درونگرایی را با زبان مدرن بازتعریف کند، برای مشاوره طراحی، آموزش و اجرا با تیم تخصصی سکرو تماس بگیرید.

[پیام در واتس آپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

[اینستاگرام سکرو](#)

[یوتیوب سکرو](#)

واتس آپ سکرو

[تلگرام سکرو](#)

[پینترست سکرو](#)

[آپارت سکرو](#)

X سکرو

برای دانلود نسخه PDF این مقاله باید ثبت‌نام یا وارد حساب کاربری شوید.

[ورود / ثبت‌نام](#)